

Oude muren herbergen soms een unieke flora. Zo liggen in de gemeente Stadskanaal twee sluiskomplexen, waarop voor Nederland zeldzaam voorkomende plantesoorten (kunnen) groeien. Een te grondige restauratie, gebruik van (on)kruidverdelgingsmiddelen enz. kunnen fatale gevolgen hebben voor de begroeiing. Dit artikel is een pleidooi voor een juist beheer tot behoud van 'paradijsjes op muren' en geheel gebaseerd op een rapport van A. J. en H. Dijkstra.

Vijfdeverlaat te Musselkanaal

Leo Stockmann

OUDE SLUIZEN MET EEN BIJZONDERE FLORA

HET GAAT OM HET VIJFDEVERLAAT TE MUSSELKANAAL en de Buinersluis te Stadskanaal, gebouwd in het begin van deze eeuw en nog in oorspronkelijke staat. De muren zijn opgebouwd uit bakstenen met daartussen oude kalkmortel. Door het schuren van de boten tegen de kademuren is plaatselijk het metselwerk beschadigd (de zogenaamde ramzone). Overigens worden de sluisen al ruim 15 jaar niet meer gebruikt voor de scheepvaart. In 1983 heeft een inventarisatie plaatsgevonden waarbij de enorme rijkdom bleek van vooral varen- en mossoorten.

Varens

Tabel I geeft een overzicht van de op de sluis-muren aangetroffen varensoorten.

De *steenbreekvaren* is in Groningen, Friesland en Drente zeer zeldzaam. Uit Groningen waren zelfs recente waarnemingen niet bekend. Op het Vijfdeverlaat werden maar liefst 130

	Vijfdeverlaat	Buinersluis
Steenbreekvaren	×	×
Groensteel	×	
Wijfjesvaren		×
Smalle stekelvaren	×	×
Mannetjesvaren	×	×
Gebogen driehoeksvaren		×
Tongvaren	×	
Eikvaren	×	×
Moerasvaren		×

pollen aangetroffen, vooral in de ramzone. De soort is een typische muurvaren, klein van stuk en 's winters groen.

De *groensteel* komt momenteel in Nederland alleen op het Vijfdeverlaat (!) voor. In 1983/84 werd een 15-tal planten aangetroffen. De groensteel is voornamelijk een bergplant; zijn voorkomen in Nederland is dus opmerkelijk.

Ook de *gebogen driehoeksvaren* is in Nederland een zeldzame soort. Enkele vindplaatsen zijn

bekend in Friesland, Groningen en Drente. In 1983 is de soort alleen op de Buinersluis gevonden. Er waren 10 planten aanwezig. Behalve op muren komt de soort vaker voor op beschaduwde plaatsen langs greppels en houtwallen.

Van de *tongvaren* waren in Groningen en Drente geen vindplaatsen bekend, wel enkele in Friesland. Op het Vijfdeverlaat zijn 10 exemplaren gevonden. De tongvaren is een specifieke muurvaren.

De andere in de tabel genoemde soorten, wijfjesvaren, smalle stekelvaren, mannetjesvaren, eikvaren en moerasvaren zijn veel algemenere soorten en zeker niet specifiek voor oude muren.

Mossen

Mossen zijn allen geïnventariseerd op het Vijfdeverlaat. Er werden 17 soorten bladmos en 1 levermossoort aangetroffen, voornamelijk op de voegen (kalkrijke) van de muur.

Pluisdraadmos	Achterlichtmos
Bleek dikkopmos	Muisjesmos
Cewoon dikkopmos	Beekmos
Glad dikkopmos	Gesteelde haarmuts
Rood dubbeltandmos	
(Oranjesteeltje)	Grijze haarmuts
Zilvermos	Steensnavelmos
Gedraaid knikmos	Muurmos
Purpersteeltje	Groot muursterretje
Dubbeltandmos	Paraplutjesmos

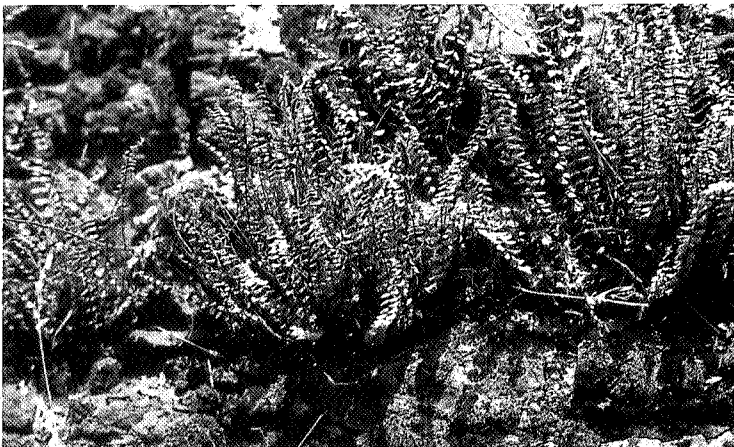
Gevonden mossorten op het Vijfdeverlaat. Het paraplutjesmos is een levermossort, de andere zijn bladmossorten.

Veel mossorten hebben prachtige namen. De naam typeert een opvallend kenmerk van de soort.

Zeldzame soorten voor dit deel van Nederland zijn: bleek dikkopmos, glad dikkopmos, rood dubbeltandmos (oranjesteeltje), dubbeltandmos en steensnavelmos.

Van de in de tabel genoemde soorten hebben achterlichtmos, muisjesmos, gesteelde haarmuts, muurmos en groot muursterretje overwegend een stenen ondergrond als groeiplaats. De andere soorten zijn (veel) vaker op een andere ondergrond aan te treffen. Desalniettemin is het erg interessant dat zoveel soorten kans zien zich te vestigen en te handhaven op de sluiswanden. Ze kunnen blijkbaar rondkomen van het weinige dat hun geboden wordt.

Behalve varens en mossen zijn ook meerdere hogere plantesoorten en een aantal grassoorten aangetroffen. Veelal erg algemene soor-

De steenbreekvaren op de Buinersluis

ten: o.a. grote brandnetel, smalle weegbree, herderstasje, gewone hoornbloem, muurpeper en straatgras.

Gewone engelwortel, blauw glikkruid, wolfs-poot, waterzuring en moeraswalstro komen laag op de muur voor. Het zijn soorten die van nattigheid houden. Leuk is het voorkomen van plat beemdgras en schaduwgras. In Noord-Nederland zijn het vrij zeldzame soorten. Plantenkenners zullen overigens weten dat de in deze paragraaf genoemde soor-

ten vaker op andere groeiplaatsen te vinden zijn dan op muren. Wolfspoot is wel een regelmatig voorkomende soort op sluiswanden.

Belang van een goed beheer

Zo heb je een prachtige verzameling planten en zo heb je niets meer! De Buinersluis is in 1984 met een (on)kruidverdelingsmiddel bespoten met als gevolg het totaal verloren gaan van de flora. Het kan een hele tijd duren voordat ook de zeldzaam voorkomende soorten zich opnieuw hebben gevestigd.

Door afbraak van oude muren en door het gebruik van verkeerde bouwmaterialen en door verkeerde werkwijzen gaat in Nederland (en daarbuiten) het aantal groeiplaatsen van specifieke muurplanten gestaag achteruit. Is het uit bouwkundig oogpunt noodzakelijk dat een oude (sluis)muur hersteld moet worden dan zijn twee zaken van groot belang voor het behoud van de muurbegroeiing.

- 1 De samenstelling van de te gebruiken metselspecie: het meest geschikt is kalkmortel.
- 2 De aard van de restauratie: kleinschalig herstel waarbij de groeiplaatsen van de bijzondere planten worden ontzien is het beste.

Uitgebreider komen deze zaken in het rapport van Dijkstra en Dijkstra aan de orde.

Hopelijk leidt dit artikel er toe dat instanties en particulieren die oude muren hebben te herstellen eerst (laten) nagaan of deze een waardevolle flora bezitten of de mogelijkheid hebben die te verkrijgen. ●

Groensteelvearen op de Buinersluis